

УДК

Пославська Людмила Іванівна

Викладач (аспірант) кафедри бухгалтерського обліку та аудиту ВІЕ

ТНЕУ

Суть і характеристика центрів відповідальності

Господарювання в умовах вільної конкуренції вимагає від управлінського персоналу прийняття оперативних та вірних рішень стосовно питань управління витратами та доходами. Найшвидшим та надійним є впливання на витрати та доходи за місцями їх виникнення. В зв'язку з цим, проблема організації високоефективної системи обліку та аналізу витрат і доходів за центрами відповідальності, яка буде сприяти надходженню та обробці якісної інформації для потреб управління постає дуже гостро. При цьому ні в методичних рекомендаціях, ні в навчальній літературі не розкрито практику відкриття центрів відповідальності.

Дослідженню проблем обліку витрат і доходів за центрами відповідальності приділили увагу у своїх працях провідні вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: Сопко В.В., Лінник В.Г., Кужельний М.В., Савченко В.Я., Нападовська Л.В., Голов С.Ф., Палій В.Ф., Соколов Я.В., Хорнгерн Ч., Фостер Дж., Друри К.

Згідно з твердженням С.А. Стукова, "підприємство повинне поділятися на сфери (центри) відповідальності, у розрізі яких організовується виробнича діяльність, здійснюються контроль і оцінка її результатів. До таких сфер (центрів) відповідальності можна віднести виробництва, в середині них – цехи, дільниці, бригади, очолювані відповідно начальниками, майстрами, бригадирами" [7, с. 38].

Концепція центрів відповідальності була сформульована Джоном А. Хігінсом який відзначив, що кожен структурну одиницю підприємства обтяжують ті й лише ті витрати або доходи, за які вона може відповідати і які контролює. Дана концепція набула розповсюдження у 50-х роках ХХ ст. спочатку в США, а згодом і в інших розвинутих країнах. [1, с. 406].

В.Сопко під центром відповідальності розуміє місце, де виникають правові відношення між учасниками господарських процесів [2, 303].

Д.Міддлтон вважає, що центр відповідальності - обліково-калькуляційний підрозділ, який являє собою частина виробництва, для якого можна визначити затрати.

Атамас П.Й центром відповідальності називає підрозділ, який очолює керівник, особисто відповідальний за результати його роботи.

Л.В. Нападовська дає наступне визнання центру відповідальності. Центр відповідальності – це частина підприємства, керівник якого особисто відповідає за результати його роботи [6, с 440] .

Т.П.Карпова вважає, що центр відповідальності – це таке групування витрат, котре дозволяє поєднати в одному процесі місця виникнення витрат: виробництво, цех, ділянку, бригаду з відповідальністю керуючих ними менеджерів [5, с. 286].

В економічній літературі існує декілька підходів до класифікації центрів витрат.

Ентоні Р і Ріс Дж. виділяють такі види центри відповідальності, як центр прибутків, центр затрат, центр прибутку та центр стандартної собівартості. При цьому, центр стандартної собівартості – це особливий вид центру затрат, у якому для багатьох його елементів собівартості встановлена стандартна собівартість.

Відповідно до Дж.Фостера і Ч.Т.Хорнгрена існують наступні види центрів відповідальності: центр затрат, центр продажів, центр прибутку і центр інвестицій.

Л.В. Нападовська зазначає, що центри відповідальності можуть виступати центрами затрат, центрами доходу, центрами прибутку, центрами капітальних вкладень, центрами інвестицій, центрами продажу, центрами контролю та управління.

Як бачимо з вищевикладеного, більшість авторів здійснює класифікацію центрів відповідальності за якимось з одних критеріїв: або за об'єктом відповідальності, або за рівнем управління.

Центр витрат – центр відповідальності, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходів та інвестицій в активи центру. Більшість підрозділів підприємства є центрами витрат.

С.А.Стуков вважає, що центрами витрат може бути цех, ділянка, бригада і навіть окремий агрегат, верстат, машина. В управлінських службах центрами витрат є відділи, наприклад, постачання, збуту, конструкторський, плановий, праці і заробітної плати, бухгалтерія [7, с. 38].

Центр доходу – центр відповідальності, керівник якого контролює доходи, але не контролює витрати на виробництво продукції.

Ряд фахівців виступає проти виділення центру доходу як самостійного об'єкта відповідальності. Наприклад, С.Голов вважає, що на практиці дуже рідко можна зустріти підрозділ, який контролює тільки доходи, але не затрати [1, 409].

Центр прибутку – це підрозділ, керівник якого несе відповідальність не лише за затрати, але і за фінансові результати власної діяльності.

Центр інвестицій – структурний підрозділ, керівник якого несе відповідальність за величину затрат, доходів та контролює інвестиції у власні активи. Формування центрів інвестицій викликано створенням такої системи управління, яка б стимулювала раціональне використання засобів праці. В умовах ринку все гостріше відчувається необхідність створення управлінської системи, направленої не лише на абсолютне збільшення розміру прибутку, а й на ефективне використання всіх видів засобів.

Центр капітальних вкладень – це економічно відокремлені підрозділи, керівники яких забезпечують ефективність використання капітальних вкладень, контроль за затратами й результатами, колективну та індивідуальну відповідальність за величину затрат і зацікавленість у скороченні собівартості та кінцевих результатах.

Центр контролю та управління – це ділянки, які забезпечують відповідальність за конкретні види та результати діяльності. У таких центрах виникають затрати, які важко співвіднести з підконтрольними їм результатами.

Отже, побудова обліку витрат за «центрами відповідальності» є одним з вагомих кроків на шляху до організації ефективного управлінського обліку. Застосування системи обліку за центрами відповідальності та для її впровадження в організації повинні бути чітко визначені сфери відповідальності і контрольовані статті затрат та доходів для кожного керівника потенційного центру відповідальності.

Дана концепція допомагає в плануванні і контролі затрат та доходів організації; оперативно реагувати на негативні наслідки господарської діяльності, аналізувати ефективність діяльності структурних підрозділів; дозволяє об'єктивно оцінювати роботу конкретних менеджерів.

Список використаної літератури

1. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. – 2-ге вид. – К.: Лібра, 2004. – 704 с.
2. Сопко В. Бухгалтерський облік. – К.: КНЕУ, 1998. – 448 с.
3. Атамас П.Й. Управлінський облік: [навчальний посібник] / П.Й. Атамас – К: Центр учбової літератури, 2006. – 440 с.
4. Ивашкевич В.Б. Бухгалтерский управленческий учет: [учебник для вузов] / В.Б. Ивашкевич – М.: Юристъ, 2003. – 618 с.
5. Карпова Т.П. Управленческий учет: [учебник для вузов] / Т.П. Карпова – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
6. Нападовська Л.В. Управлінський облік: [підруч. для вищ. навч. закл.] / Л.В. Нападовська – К.: Книга, 2004. – 544 с.
7. Стуков С.А. Система производственного учета и контроля / С.А. Стуков С.А. – М.: Финансы и статистика, 1988. – 223 с.